

Mihai Adrian HOTCA

Ilie PASCU

Traian DIMA

Costică PĂUN

Mirela GORUNESCU

Radu Florin GEAMĂNU

Vasile DOBRINOIU

Ioan CHIȘ

Maxim DOBRINOIU

Andrei-Viorel IUGAN

Andrei-Dorin BĂNCILĂ

CODUL PENAL COMENTAT PARTEA GENERALĂ

Universul Juridic

București

-2025-

CUVÂNT-ÎNAINTE	11
ABREVIERI	13
TITLUL I. LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE	15
Capitolul I. Principii generale	15
Art. 1. Legalitatea incriminării	15
Art. 2. Legalitatea sancțiunilor de drept penal	26
Capitolul II. Aplicarea legii penale	36
<i>Secțiunea 1. Aplicarea legii penale în timp</i>	<i>36</i>
Art. 3. Activitatea legii penale	36
Art. 4. Aplicarea legii penale de dezincriminare	50
Art. 5. Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei	63
Art. 6. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei	80
Art. 7. Aplicarea legii penale temporare	98
<i>Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în spațiu</i>	<i>103</i>
Art. 8. Teritorialitatea legii penale	103
Art. 9. Personalitatea legii penale	116
Art. 10. Realitatea legii penale	125
Art. 11. Universalitatea legii penale	131
Art. 12. Legea penală și tratatele internaționale	138
Art. 13. Imunitatea de jurisdicție	142
Art. 14. Extradarea	150
TITLUL II. INFRAȚIUNEA	174
Capitolul I. Dispoziții generale	174
Art. 15. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii	174
Art. 16. Vinovăția	193
Art. 17. Săvârșirea infracțiunii comise prin omisiune	211
Capitolul II. Cauzele justificative	218
Art. 18. Dispoziții generale	218
Art. 19. Legitima apărare	224
Art. 20. Starea de necesitate	243
Art. 21. Exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații	255
Art. 22. Consimțământul persoanei vătămate	266
Capitolul III. Cauzele de neimputabilitate	276
Art. 23. Dispoziții generale	276
Art. 24. Constrângerea fizică	281
Art. 25. Constrângerea morală	287
Art. 26. Excesul neimputabil	293
Art. 27. Minoritatea făptuitorului	301

Art. 28. Iresponsabilitatea	309
Art. 29. Intoxicația	321
Art. 30. Eroarea	329
Art. 31. Cazul fortuit	341
Capitolul IV. Tentativa	349
Art. 32. Tentativa	349
Art. 33. Pedepsirea tentativei	363
Art. 34. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului	367
Capitolul V. Unitatea și pluralitatea de infracțiuni	376
Art. 35. Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe	376
Art. 36. Pedeapsa pentru infracțiunea continuată și infracțiunea complexă	415
Art. 37. Recalcularea pedepsei pentru infracțiunea continuată sau complexă	419
Art. 38. Concursul de infracțiuni	422
Art. 39. Pedeapsa principală în caz de concurs de infracțiuni	437
Art. 40. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente	450
Art. 41. Recidiva	456
Art. 42. Condamnări care nu atrag starea de recidivă	474
Art. 43. Pedeapsa în caz de recidivă	479
Art. 44. Pluralitatea intermediară	489
Art. 45. Pedepsele complementare, pedepsele accesorii și măsurile de siguranță în caz de pluralitate de infracțiuni	495
Capitolul VI. Autorul și participanții	504
Art. 46. Autorul și coautorii	504
Art. 47. Instigatorul	520
Art. 48. Complicele	534
Art. 49. Pedeapsa în cazul participanților	549
Art. 50. Circumstanțe personale și reale	559
Art. 51. Împiedicarea săvârșirii infracțiunii	571
Art. 52. Participația improprie	581
TITLUL III. PEDEPSELE	592
Capitolul I. Categoriile pedepselor	592
Art. 53. Pedepsele principale	592
Art. 54. Pedeapsa accesorie	598
Art. 55. Pedepsele complementare	603
Capitolul II. Pedepsele principale	607
<i>Secțiunea 1. Detențiunea pe viață</i>	607
Art. 56. Regimul detențiunii pe viață	607
Art. 57. Neaplicarea detențiunii pe viață	612
Art. 58. Înlocuirea detențiunii pe viață	614
Art. 59. Calculul pedepsei în cazul comutării sau înlocuirii pedepsei detențiunii pe viață	619
<i>Secțiunea a 2-a. Închisoarea</i>	621
Art. 60. Regimul închisorii	621

<i>Secțiunea a 3-a. Amenda</i>	624
Art. 61. Stabilirea amenzii	624
Art. 62. Amenda care însoțește pedeapsa închisorii.....	628
Art. 63. Înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii.....	632
Art. 64. Executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității	635
Capitolul III. Pedeapsa accesorie și pedepsele complementare	640
<i>Secțiunea 1. Pedeapsa accesorie</i>	640
Art. 65. Conținutul și modul de executare a pedepsei accesorii a interzicerii exercitării unor drepturi	640
<i>Secțiunea a 2-a. Pedepsele complementare</i>	646
Art. 66. Conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.....	646
Art. 67. Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi	659
Art. 68. Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi.....	662
Art. 69. Degradarea militară.....	667
Art. 70. Publicarea hotărârii definitive de condamnare.....	670
Capitolul IV. Calculul duratei pedepselor	673
Art. 71. Durata executării.....	673
Art. 72. Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate.....	676
Art. 73. Computarea pedepselor și măsurilor preventive executate în afara țării.....	678
Capitolul V. Individualizarea pedepselor	680
<i>Secțiunea 1. Dispoziții generale</i>	680
Art. 74. Criteriile generale de individualizare a pedepsei.....	680
<i>Secțiunea a 2-a. Circumstanțele atenuante și circumstanțele agravante</i>	701
Art. 75. Circumstanțe atenuante	701
Art. 76. Efectele circumstanțelor atenuante.....	744
Art. 77. Circumstanțe agravante	749
Art. 78. Efectele circumstanțelor agravante.....	783
Art. 79. Concursul între cauze de atenuare sau de agravare.....	788
<i>Secțiunea a 3-a. Renunțarea la aplicarea pedepsei</i>	796
Art. 80. Condițiile renunțării la aplicarea pedepsei	796
Art. 81. Avertismentul	802
Art. 82. Anularea și efectele renunțării la aplicarea pedepsei.....	806
<i>Secțiunea a 4-a. Amânarea aplicării pedepsei</i>	809
Art. 83. Condițiile amânării aplicării pedepsei	809
Art. 84. Termenul de supraveghere.....	815
Art. 85. Măsurile de supraveghere și obligațiile	817
Art. 86. Supravegherea.....	826
Art. 87. Modificarea sau încetarea obligațiilor	830
Art. 88. Revocarea amânării aplicării pedepsei	832
Art. 89. Anularea amânării aplicării pedepsei	835
Art. 90. Efectele amânării aplicării pedepsei.....	836
<i>Secțiunea a 5-a. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere</i>	839
Art. 91. Condițiile suspendării executării pedepsei sub supraveghere	839
Art. 92. Termenul de supraveghere.....	848
Art. 93. Măsurile de supraveghere și obligațiile	851

Art. 94. Supravegherea condamnatului.....	857
Art. 95. Modificarea sau încetarea obligațiilor.....	860
Art. 96. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	862
Art. 97. Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	866
Art. 98. Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	868
<i>Secțiunea a 6-a. Liberarea condiționată</i>	871
Art. 99. Condițiile liberării condiționate în cazul detențiunii pe viață.....	871
Art. 100. Condițiile liberării condiționate în cazul pedepsei închisorii.....	880
Art. 101. Măsurile de supraveghere și obligațiile.....	890
Art. 102. Supravegherea condamnatului.....	894
Art. 103. Modificarea sau încetarea obligațiilor.....	897
Art. 104. Revocarea liberării condiționate.....	899
Art. 105. Anularea liberării condiționate.....	901
Art. 106. Efectele liberării condiționate.....	903
TITLUL IV. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	906
Capitolul I. Dispoziții generale	906
Art. 107. Scopul măsurilor de siguranță.....	906
Art. 108. Categoriile măsurilor de siguranță.....	913
Capitolul II. Regimul măsurilor de siguranță	916
Art. 109. Obligarea la tratament medical.....	916
Art. 110. Internarea medicală.....	922
Art. 111. Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii.....	928
Art. 112. Confiscarea specială.....	932
Art. 112 ¹ . Confiscarea extinsă.....	950
TITLUL V. MINORITATEA	960
Capitolul I. Regimul răspunderii penale a minorului	960
Art. 113. Limitele răspunderii penale.....	960
Art. 114. Consecințele răspunderii penale.....	968
Art. 115. Măsurile educative.....	972
Art. 116. Referatul de evaluare.....	976
Capitolul II. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate	979
Art. 117. Stagiul de formare civică.....	979
Art. 118. Supravegherea.....	985
Art. 119. Consemnarea la sfârșit de săptămână.....	989
Art. 120. Asistarea zilnică.....	992
Art. 121. Obligații ce pot fi impuse minorului.....	994
Art. 122. Modificarea sau încetarea obligațiilor.....	998
Art. 123. Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate.....	1001
Capitolul III. Regimul măsurilor educative privative de libertate	1013
Art. 124. Internarea într-un centru educativ.....	1013
Art. 125. Internarea într-un centru de detenție.....	1024

Art. 126. Schimbarea regimului de executare.....	1030
Art. 127. Calculul duratei măsurilor educative	1033
Capitolul IV. Dispoziții comune.....	1034
Art. 128. Efectele cauzelor de atenuare și agravare.....	1034
Art. 129. Pluralitatea de infracțiuni.....	1037
Art. 130. Descoperirea unei infracțiuni săvârșite în timpul minorității	1042
Art. 131. Prescripția răspunderii penale a minorilor	1045
Art. 132. Prescripția executării măsurilor educative	1046
Art. 133. Efectele măsurilor educative.....	1048
Art. 134. Minorul devenit major	1050
TITLUL VI. RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE	1051
Capitolul I. Dispoziții generale.....	1051
Art. 135. Condițiile răspunderii penale a persoanei juridice	1051
Art. 136. Pedepsele aplicabile persoanei juridice	1072
Art. 137. Stabilirea amenzii pentru persoana juridică.....	1074
Capitolul II. Regimul pedepselor complementare aplicate persoanei juridice	1079
Art. 138. Aplicarea și executarea pedepselor complementare în cazul persoanei juridice....	1079
Art. 139. Dizolvarea persoanei juridice	1081
Art. 140. Suspendarea activității persoanei juridice.....	1084
Art. 141. Neaplicarea dizolvării sau suspendării activității persoanei juridice.....	1086
Art. 142. Închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice	1088
Art. 143. Interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice	1090
Art. 144. Plasarea sub supraveghere judiciară.....	1093
Art. 145. Afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare.....	1094
Capitolul III. Dispoziții comune	1097
Art. 146. Recidiva în cazul persoanei juridice.....	1097
Art. 147. Atenuarea și agravarea răspunderii penale a persoanei juridice	1098
Art. 148. Prescripția răspunderii penale.....	1100
Art. 149. Prescripția executării pedepsei.....	1100
Art. 150. Reabilitarea persoanei juridice	1101
Art. 151. Efectele comasării și divizării persoanei juridice	1102
TITLUL VII. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ	1105
Art. 152. Efectele amnistiei	1105
Art. 153. Prescripția răspunderii penale.....	1110
Art. 154. Termenele de prescripție a răspunderii penale	1113
Art. 155. Întreruperea cursului prescripției răspunderii penale	1116
Art. 156. Suspendarea cursului prescripției răspunderii penale	1131
Art. 157. Lipsa plângerii prealabile	1132
Art. 158. Retragerea plângerii prealabile	1136
Art. 159. Împăcarea	1138

TITLUL VIII. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI	1142
Art. 160. Efectele grațierii.....	1142
Art. 161. Prescripția executării pedepsei.....	1157
Art. 162. Termenele de prescripție a executării pedepsei.....	1165
Art. 163. Întreruperea cursului prescripției executării pedepsei.....	1171
Art. 164. Suspendarea cursului prescripției executării pedepsei.....	1177
TITLUL IX. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE CONDAMNĂRII	1184
Art. 165. Reabilitarea de drept.....	1184
Art. 166. Reabilitarea judecătorească.....	1194
Art. 167. Calculul termenului de reabilitare.....	1198
Art. 168. Condițiile reabilitării judecătorești.....	1203
Art. 169. Efectele reabilitării de drept sau judecătorești.....	1212
Art. 170. Reînnoirea cererii de reabilitare judecătorească.....	1217
Art. 171. Anularea reabilitării.....	1220
TITLUL X. ÎNȚELESUL UNOR TERMENI SAU EXPRESII ÎN LEGEA PENALĂ	1228
Art. 172. Dispoziții generale.....	1228
Art. 173. Legea penală.....	1231
Art. 174. Săvârșirea unei infracțiuni.....	1234
Art. 175. Funcționar public.....	1237
Art. 176. Public.....	1254
Art. 177. Membru de familie.....	1259
Art. 178. Informații secrete de stat și înscrisuri oficiale.....	1264
Art. 179. Arme.....	1270
Art. 180. Mijloace de plată fără numerar.....	1275
Art. 181. Sistem informatic și date informatice.....	1282
Art. 182. Exploatarea unei persoane.....	1291
Art. 183. Consecințe deosebit de grave.....	1297
Art. 184. Faptă săvârșită în public.....	1302
Art. 185. Timp de război.....	1307
Art. 186. Calculul timpului.....	1310
Art. 187. Pedepsă prevăzută de lege.....	1313
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	1321

TITLUL I

Legea penală și limitele ei de aplicare

Capitolul I

Principii generale

**Legalitatea
incriminării**

**Art. 1. (1) Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni.
(2) Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care
nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită.**

SUMAR

I. CODUL PENAL ÎN RAPORT CU LEGEA PENALĂ ANTERIOARĂ	16
Evoluția reglementării principiului legalității incriminării în legea penală română	17
II. ANALIZA TEXTULUI	19
1. Principiul legalității incriminării. Concept. Fundament	19
2. Cerințele principiului legalității incriminării	20
3. Anterioritatea legii penale în raport cu data săvârșirii faptei	23
III. ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT	25

Bibliografie specială selectivă:

G. Antoniu, *Observații cu privire la proiectul unui al doilea nou Cod penal (I)*, în RDP nr. 4/2007, p. 9; D. Bărcănescu, *Conținutul infracțiunii și principiul legalității*, Ed. All Beck, București, 2005; G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglay, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.M. Vasile, G. Zlati, *Codul penal. Comentariu pe articole – art. 1-446*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2020; M.A. Hotca, *Manual de drept penal. Partea generală*, ed. a 4-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2024; M.A. Hotca, *Reflectarea principiilor dreptului penal în Codul penal în vigoare*, în Dreptul nr. 12/2021; Al. Ianoș, *Principiul legalității în dreptul penal*, în RDP nr. 1/1999, p. 9; Gh. Ivan, *Principiile dreptului comunitar ca izvoare de drept penal*,

în RDP nr. 1/2009, p. 31; Gh. Ivan, C.M. Ivan, *Principiul legalității incriminării și a pedepsei în dreptul Uniunii Europene*, în *Dreptul* nr. 9/2012, p. 272; D.I. Lămășanu, *Determinarea elementului material-reflex al legalității penale*, în RDP nr. 1/2006, p. 71; A.L. Lorincz, *Procedee de tehnică legislativă folosite în materie penală*, în RDP nr. 4/2000, p. 63; T. Manea, *Principiul legalității incriminării – elemente de drept comparat*, în *Dreptul* nr. 10/2001, p. 86; N. Neagu, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2019; I. Poenaru, *Legislația penală în tranziție*, în *Dreptul* nr. 5-6/1993, p. 74; C.-L. Popescu, *Principiul legalității incriminării și pedepselor în lumina Constituției din decembrie 1991*, în *Dreptul* nr. 4/1993, p. 41; L.R. Popoviciu, *Legalitatea în dreptul penal român*, în RDP nr. 2/2014, p. 34; F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014; C. Tomuleț, *Temeiul principiului legalității. Studiu de caz: dreptul internațional penal*, în CDP nr. 2/2013, p. 117; M. Udroiou, O. Predescu, *Principiul legalității în dreptul penal român, în lumina standardelor europene*, în *Dreptul* nr. 5/2008, p. 246.

COMENTARIU (Prof. univ. dr. Ilie Pascu, Lect. univ. dr. Radu Florin Geamănu)

I. CODUL PENAL ÎN RAPORT CU LEGEA PENALĂ ANTERIOARĂ

Titlul I din Partea generală a actualului Cod penal este structurat, ca și Titlul I din Codul penal anterior, în două capitole. Capitolul I din actuala lege este intitulat „Principii generale”, pe când același capitol din Codul penal anterior era denumit „Dispoziții preliminare”.

Art. 1 C. pen. anterior, care definea scopul legii penale, nu își mai găsește corespondent în Codul penal în vigoare, din mai multe considerente.

În primul rând, pentru că enumerarea în acest text a valorilor sociale pe care le apără legea penală are un caracter pur exemplificativ, valorile sociale neenumerate fiind cuprinse într-o expresie globală, „întreaga ordine de drept”, ceea ce înseamnă că, pentru stabilirea sferei acestora, ar fi trebuit să se facă apel la toate normele de incriminare care au sediul în Codul penal, Partea specială, în legi penale speciale sau în legi nepenale cu dispoziții penale.

În al doilea rând, textul are caracterul unei declarații de principiu și nu corespunde unei necesități concrete de aplicare a legii penale.

În sfârșit, **în al treilea rând**, un text similar nu a existat în legislațiile române anterioare (Codul penal din 1864, Codul penal din 1936) și nici nu există în legislațiile moderne luate ca termen de referință (Codurile penale din Franța, Italia, Germania, Spania).

În Codul penal anterior, într-un singur text (art. 2), cu denumirea marginală „Legalitatea incriminării”, este reglementat principiul legalității sub cele două aspecte: legalitatea incriminării și legalitatea pedepsei. În actualul Cod penal, aceste două aspecte sunt reglementate distinct, devenind două principii de sine stătătoare: *principiul legalității incriminării* (consacrat în art. 1) și *principiul legalității sancțiunilor de drept penal* (consacrat în art. 2).

În doctrina penală anterioară Codului penal actual s-a apreciat ca fiind discutabilă soluția de reglementare în texte distincte a principiului legalității incriminării și principiului legalității sancțiunilor de drept penal, pe motivul că ar separa nejustificat elementele structurii normei penale, care cuprinde atât dispoziția (ceea ce legea pretinde sau interzice), cât și sancțiunea¹.

În opinia noastră, reglementarea în texte diferite a principiului legalității incriminării și a principiului legalității sancțiunilor de drept penal nu duce la separarea elementelor de structură ale normei de incriminare a faptei, ci este de natură să semnaleze importanța particulară a fiecăruia dintre cele două principii, asigurând o vizibilitate mai mare atât pentru legalitatea incriminării, cât

¹ G. Antoniu, *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (1)*, în RDP nr. 4/2007, p. 10.

și pentru legalitatea sancțiunilor de drept penal. O astfel de abordare este totodată în concordanță cu prevederile art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituția României revizuită, potrivit căreia „prin lege organică se reglementează (...) h) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora”.

După cum se observă, chiar Constituția face referire la infracțiuni în sensul de fapte descrise de legea penală și la pedepsele aplicabile în cazul săvârșirii acestora.

În conținutul principiului legalității incriminării s-a instituit anterioritatea legii incriminatoare (*nullum crimen sine lege praevia*) în raport cu fapta săvârșită, iar în conținutul principiului legalității sancțiunilor de drept penal s-a instituit anterioritatea sancțiunilor de drept penal în raport cu fapta săvârșită (*nulla poena sine lege praevia*).

Formularea anteriorității prevederii unei fapte ca infracțiune în raport cu data comiterii faptei [art. 1 alin. (2)] și anterioritatea pedepsei, măsurii educative și măsurii de siguranță în raport cu data la care fapta a fost comisă [art. 2 alin. (2)] se regăsește în Codul penal anterior, în art. 11. În acest text se prevedea că „legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni”. Prin aceste dispoziții se instituie regula că tragerea la răspundere penală presupune, mai întâi, existența unei legi penale care să prevadă că norma de incriminare a acelei fapte era în vigoare la data când fapta a fost săvârșită.

Capitolul al II-lea din Titlul I în actualul Cod penal este intitulat „Aplicarea legii penale”, iar în Codul penal anterior era denumit „Limitele aplicării legii penale”.

În ambele Coduri penale (Codul penal actual și Codul penal anterior), Capitolul al II-lea al primului titlu este structurat pe două secțiuni, dar acestea se succedă în mod diferit, de la o reglementare la alta. În Codul penal în vigoare, prima secțiune cuprinde norme ce reglementează aplicarea legii penale în timp, iar în cea de-a doua secțiune, norme ce se referă la aplicarea legii penale în spațiu. În Codul penal anterior succesiunea era inversă.

Sistematizarea normelor de reglementare a aplicării legii penale, promovată de actualul Cod penal, este întâlnită și în Codurile penale străine, dar și în Codurile penale române din 1864 și 1936. Aceasta se impune ca o soluție logică, pentru că, înainte de a vorbi de aplicarea legii penale în spațiu, trebuie să se constate că există o astfel de lege în vigoare, întrucât numai o asemenea lege are aptitudinea de a fi aplicată în spațiu.

Profesorul Dongoroz, în *Tratatul de drept penal* din 1939, sublinia că „dispozițiile din dreptul pozitiv privind această parte introductivă (adică cele privitoare la legalitatea incriminărilor și pedepselor, la aplicarea legii penale în timp și spațiu etc. – *n.a., l.P.*) apar, la rândul lor, ca un fel de lege a legii penale, fiindcă ele nu reglementează anumite instituții de drept penal, ci disciplinează însuși chipul în care va funcționa legea penală”¹.

Evoluția reglementării principiului legalității incriminării în legea penală română

Principiul legalității incriminării și pedepsei a fost reglementat pentru prima dată în art. 1 și art. 2 C. pen. 1864. În art. 1 se clasificau infracțiunile în crime, delictе și contravenții în raport cu gravitatea și natura pedepselor prevăzute de norma de incriminare pentru fiecare infracțiune în parte. Aceasta însemna că atât faptele care constituiau infracțiuni, cât și pedepsele aplicabile acestora trebuiau să fie prevăzute de legea penală. Art. 2 C. pen. 1864 instituia regula anteriorității atât a normei de incriminare, cât și a pedepsei aplicabile în cazul comiterii infracțiunii. Potrivit acestui text, „nicio infracțiune nu se va pedepsi dacă pedepsele nu au fost stabilite înaintea săvârșirii sale. Infracțiunile săvârșite în timpul legii vechi se vor pedepsi după acea legiuire, iar când pedepsele prevăzute de legea nouă vor fi mai ușoare, se va aplica pedeapsa cea mai ușoară”.

¹ V. Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Asociația Română de Științe Penale, Ed. Societății Tempus, București, 2000, p. 155; a se vedea, pe larg, G. Antoniu, *Partea introductivă a dreptului penal*, în *Tratat de drept penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 215 și urm.

Principiul legalității a fost apoi exprimat mult mai clar în Constituția din 1866 (art. 16 și art. 23) și în Constituția din 1923, care în art. 14 prevedea că nicio pedeapsă nu putea fi înființată sau aplicată decât în sensul legii. Acest text reproducea neschimbat art. 16 din Constituția din 1866, care, la rândul său, fusese copiat după art. 9 din Constituția belgiană din 1831¹.

Codul penal din 1936 reglementa principiul legalității sub ambele sale aspecte în art. 1, care avea următorul conținut: „Nimeni nu poate fi pedepsit pentru o faptă, care, în timpul când a fost săvârșită, nu era prevăzută de lege ca infracțiune și nici condamnat la alte pedepse sau supus la alte măsuri de siguranță, decât acelea pe care le prevede legea”.

Din exprimarea legiuitorului, cuprinsă în textul de mai sus, rezultă că nicio faptă nu poate fi socotită infracțiune dacă nu este prevăzută ca atare (preconstituire).

Dispozițiile art. 1 vizează, în genere, orice infracțiune, ceea ce înseamnă că principiul se aplică tuturor faptelor penale: crime, delictе, contravenții.

De asemenea, conform acestui text, nicio sancțiune penală (pedeapsă sau măsură de siguranță) nu poate fi aplicată dacă nu este statornicită de lege. Aceasta înseamnă, pe de o parte, că pedeapsa în sine trebuie să figureze printre pedepsele statornicite de lege, iar, pe de altă parte, că se impune, pentru fiecare fapt penal, să fie fixată pedeapsa respectivă (determinare)².

Odată cu adoptarea Constituției din 1938 și cu abrogarea Constituției din 1923, principiul legalității incriminării și pedepsei începe să-și piardă din importanță, nemaifiind înscris în noua Constituție.

Consecutiv modificărilor constituționale, decretele-lege au devenit principalul și, după instaurarea dictaturii militare la 6 septembrie 1940, singurul izvor de drept în materie penală, fără încălcarea legalității incriminării, menținută formal în art. 1 C. pen. 1936.

Deosebit de aceasta, în perioada 3 (data loviturii de stat regale) – 23 august 1944 (când a fost instaurat regimul de dictatură militară), principiul legalității în materie penală a suferit și alte încălcări semnificative, cum ar fi: abilitarea organelor administrative cu luarea unor măsuri restrictive de drepturi (închiderea anumitor localuri) sau de libertate (fixarea domiciliului obligatoriu, internarea în lagăre de muncă), aplicabile în cazul săvârșirii unor fapte ce nu constituiau infracțiuni și nesupuse controlului judiciar; lărgirea competenței instanțelor militare și înființarea de instanțe speciale pentru judecarea anumitor infracțiuni, stabilirea unor reguli procedurale derogatorii (termene scurte de judecată sau de punere în executare a hotărârilor, restrângerea sau suprimarea căilor de atac etc.)³.

Din 23 august 1944 și până în noiembrie 1946, legile au fost practic adoptate de Consiliul de Miniștri, organul puterii executive, și nu de puterea legiuitoare.

Principala abatere de la legalitatea incriminării și neretroactivitatea legii penale au constituit-o însă legile referitoare la urmărirea și judecarea criminalilor și profitorilor de război, precum și a celor vinovați de dezastrul țării, a căror adoptare a fost impusă de obligațiile asumate de România prin Convenția de Armistițiu⁴.

După instaurarea regimului comunist la 30 decembrie 1947 (abdicarea Regelui Mihai I), principiul legalității incriminării dispare încă o dată din rândul principiilor constituționale, nefiind înscris în niciuna dintre cele trei Constituții adoptate în această perioadă (în anii 1948, 1952 și 1965).

Totodată, textul art. 1 C. pen. 1936, în forma avută la adoptare, a fost modificat prin introducerea unui nou alineat [alin. (2)], care avea următorul conținut: „Faptele socialmente periculoase,

¹ I. Moraru, G. Iancu, *Constituțiile române. Texte. Note. Prezentare comparativă*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1995, pp. 33, 35.

² V. Dongoroz, *op. cit.*, reeditare din 1939, p. 71.

³ D. Bărcănescu, *Conținutul infracțiunii și principiul legalității*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 124.

⁴ *Ibidem*, p. 125.